

INKVIZICE A ČARODĚJNICTVÍ

Johana GÁLOVÁ
Studentka Katedry Antropologie ZČU

Víra v čarodějnictví a strach z něj prostupoval celý středověk. Obyčejní lidé si však nespojovali čarodějnictví vždy se zlem. Můžeme rozlišit tři druhy čarodějnic. První z nich je místní vědma nebo její méně častý mužský protějšek, v Anglii známý jako "cunning man" čili ranhojič. Často léčí nemoci a neplodnost, pomocí rostlin, ale i úryvků různých(i křesťanských) modliteb. Vykládá také znamení a radí lidem. Její činnost je většinou prospěšná, avšak dovede provozovat i ničivou magii. Čarodějnice tohoto typu má ve společnosti své stálé místo a tu a tam ji můžeme najít i dnes.

Druhým typem čarodějnice je černá čarodějnice, která je naprosto zlá. Společnost ji zavrhuje protože je zlá a zlomyslná. Ve skutečnosti se však u ní zlomyslnost mohla objevit až poté, co ji společnost zavrhla. V mnoha případech se lidé začali pokládat za očarované poté, co poskytli někomu oprávněnou příčinu k tomu, aby se cítil ukřivděný. Mnoho obvinění z čarodějnictví vzniklo na základě napjatých sousedských vztahů. Tento typ čarodějnice na sebe mohl na sebe brát i zvířecí podobu. Milovaly a uctívaly tmu. Tradovalo se, že své noční výpady podnikají ve smečkách.

Tyto představy přispěly k vytvoření třetího typu, a to čarodějnice satanistické, kterou byla opět častěji žena než muž. Tato čarodějnice není zlým duchem, ale je v úzkém spojení s démony, a tedy kacířkou. S ostatními satanskými čarodějnicemi se setkávána sabatech, kde konají své nesvaté rituály. Takováto čarodějnice představuje nepřítele nejen pro sousedy, ale pro celou společnost. Na scénu přichází poměrně pozdě a je diskutabilní, zda čarodějnice tohoto druhu opravdu existovaly.

Spíše se jedná o dílo církve. Vznikla z obvinění vznášených proti kacířům. Kacíři byli vychováni v pravé víře, kterou později odvrhli. Z toho plynulo, alespoň pro církev, že odmítli sloužit Kristu a začali uctívat d'ábla. Dále z toho plynulo, že chtěli zcela převrátit všechny civilizované a křesťanské normy. Od dvanáctého a třináctého století bylo vypalováno jedno kacířské sídlo za druhým. Byl vytvořen model satanistického chování, který se ve velkém měřítku později uplatňoval všeobecně v případech čarodějnic.

V roce 1307 byli na základě obvinění z uctívání d'ábla v podobě kočky souzeni francouzští a angličtí členové řádu templářů, proslulého nesmírným bohatstvím a válečným hrdinstvím svých rytířů ve Svaté zemi. Templáři údajně uctívali modlu zvanou Bafomet, kterou potírali sádlem ze zabitých lidí, souložili s démony, kteří na sebe brali podobu krásných dívek, odmítali Boha, Krista a svaté, plivali a močili na kříže, věnovali se rituální homosexualitě a znesvěcovali mši svatou přijímaním neposvěcené hostie.

Mnoho templářů bylo mučeno a násilně nuceno přiznat svou vinu, později však většina svá přiznání popřela. Postihy spojené s s kampaní proti templářům zahájil francouzský král Filip IV., a to hlavně z politických a finančních důvodů, neboť zkonfiskované bohatství řádu putovalo rovnou do jeho pokladnic.

Politicky inspirované obvinění z čarodějnictví nebyla tedy ničím novým, avšak ve větším množství se objevila až na počátku čtrnáctého století. V roce 1308 byl biskup z Troyes obviněn ze zavraždění Jany Navarrské, ženy Filipa IV., pomocí magie. Údajně se radil s židovským čarodějem, čarodějnící a nakonec dominikánským fráterem, který přivolal d'ábla. Biskup prý pak zhotovil voskovou figurku královny, zabodl do ní hřebík a hodil ji do ohně. Také měl údajně v lahvi démona, který špehoval jeho sluhy. Za několik let bylo od těchto obvinění upuštěno.

Tím byly položeny základy inkvizice a procesy s čarodějnicemi se pomalu začaly šířit. Mnozí vlivní lidé ovšem stále zastávali ve věci čarodějnictví jednoznačně skeptické názory. V roce 1484 proti nim vydal papež Inocenc VIII. bulu, která dala honům na čarodějnice požehnání. V této bule se tvrdí, že v různých oblastech Německa, mnoho lidí odvrhlo křesťanství a poddali se démonům. Na podnět Nepřítele pak páchali ohavnosti všeho druhu. K zákroku proti této kacířské zkaženosti byli zplnomocněni dva dominikáni, Jakob Sprenger a Heinrich Kramer, známí rovněž jako Institoris. Společně sepsali slavnou knihu Malleus Maleficarum neboli Kladiivo na čarodějnice, která byla vydána v roce 1486 a často opětovně tištěna v šestnáctém a sedmnáctém století. Hon na čarodějnice začal ve velké míře až sedmdesát let po vydání tohoto díla.

Jak již bylo řečeno, jedny z největších tažení proti čarodějnicím se pořádaly v Německu. Svého vrcholu dosáhly ve dvacátých a třicátých letech sedmnáctého století, kdy ve třicetileté válce vyvrcholila náboženská nenávist. Ve stejném období se konaly nelítostné postihy v pohraničních oblastech Burgundska, Lotrinska a Alsaska, kdy tam údajně v období mezi rokem 1615-1635 zahynulo pět tisíc čarodějnic. Dalšími zeměmi postihnutými posedlostí po krvi čarodějnic bylo Švýcarsko, Nizozemí a oblast německo-francouzské hranice.

Oproti tomu v Anglii, ve srovnání s jinými evropskými zeměmi, probíhaly hony na čarodějnice mírněji. Bylo tam popraveno ne více než šest tisíc čarodějnic (v Německu jich bylo popraveno nejméně sto tisíc), přičemž popravy byly prováděny oběšením, a nikoliv upálením. I když obvinění byli bití a bylo jim ubližováno a vyhrožováno, použití mučení během výslechů podezřelých bylo v Anglii zakázáno. Pravděpodobně následkem toho je obraz, který vyplývá z přiznání anglických čarodějnic, bližší černému čarodějnictví než jeho satanistické odrůdě, kterou tak propagovala inkvizice v jiných zemích. Čarodějnictví v Anglii bylo spíše záležitostí venkova a s organizovaným spiknutím uctívačů d'ábla mělo málo společného. Není divu, že se dochovaly pouze ojedinělé zmínky o sabatech a jejich rituálech.

Evropští emigranti s sebou do Severní Ameriky přinesli také víru v čarodějnictví. Stejně jako v Anglii, i tady se čarodějnické soudy odehrávaly jen zřídka a jako trest smrti se užívalo oběšení. K jedinému většímu vzplanutí došlo v Salemu ve státě Massachusetts v roce 1692 po kruté zimě a epidemii neštovic. Ujal se zde názor, že se skupina čarodějnic spojila se Satanem, aby zničila Boží církev a nastolila království d'áblovo. Bývalý salemský pastor Gerorge Burroughs a s ním dalších osmnáct lidí bylo oběšeno, jedna osoba usouzena k smrti, protože se odmítla přiznat, a dva lidé zemřeli ve vězení. Okamžitě se zvedla vlna nesouhlasu a panoval názor, že obžalovaní byli odsouzeni na základě nedostačujících důkazů. V roce 1696

porotci, kteří před čtyřmi lety zasedali během salemského procesu, podepsali přiznání omylu, v němž tvrdili, že je oklamal ďábel.

Přestože strach z čarodějnic byl všude stejný, rozsáhlé evropské oblasti byly honem na čarodějnice postíženy pouze v nepatrné míře. K těmto oblastem patří jižní Itálie a Sicílie, Španělsko, Portugalsko, Irsko a Skandinávie. Rozhodujícím faktorem zřejmě nebyly žádosti lidí o postihy čarodějnic, ale postoj úřadů k čarodějnictví. K žádným honům na čarodějnice nedošlo ve východní Evropě, spadající do sféry vlivu řecko-katolické církve.

Když začal hon na čarodějnice slábnout, bylo to proto, že se proti němu postavily úřady, a nikoliv, proto že by se náhle změnil postoj vůči čarodějnicím. Lynčování čarodějnic pokračovalo, i když procesy ustaly. Hon na čarodějnice se zprvu utišil proto, že nadměrné hrůzy předešlých desetiletí ukázaly, že jakmile hon na čarodějnice začne, nelze ho zastavit. V roce 1650 švédská královna Kristýna nařídila, aby byly na území Německa okupovaném Švédy ukončeny všechny postihy čarodějnic. V tomto neobvykle osvíceném dokumentu královna tvrdí, že rozšíření soudů s čarodějnicemi má nebezpečné následky a že získaná zkušenost dokazuje, že čím déle jsou tyto soudy činné, tím hlouběji jsou lidé zataženi do "neřešitelného labyrintu".

Jak si stěžovali zastánci tvrdých postihů čarodějnic, vždy existovali lidé, kteří o existenci čarodějnictví pochybovali. Skeptikové začali mít silný a rostoucí vliv až v padesátých letech sedmnáctého století. Pochyby o věrohodnosti svědeckých výpovědí získaných mučením nakonec vynesly mučení špatnou pověst. Hon na čarodějnice dozníval i když k jeho sporadickým vzplanutím docházelo ještě v posledním desetiletí sedmnáctého století i ve století osmnáctém. Ve slezské Nyse byla postavena velká pec pro úsporné spalování čarodějnic. Odhaduje se, že v letech 1651-1660 si tato pec vyžádala na tisíc obětí včetně dětí. Poslední zákonná poprava se konala ve švýcarském Glarusu v roce 1782.

Nejznámější inkviziční proces se v Českých zemích odehrál v roce 1680 ve Velkých Losinách na Šumpersku, na severní Moravě. Zemřelo zde 45 lidí ze Šumperka a 56 lidí z Velkých Losin.

Slábnutí honu na čarodějnice doprovázel pokles víry v existenci ďábla. Zdaleka ne všichni však přestali věřit v existenci Knížete Temnot. Vědecká revoluce sedmnáctého století a Descartesova filozofie způsobily, že se představa Satana jemu podřízených ďáblů jako neustálých narušitelů řádu přírody stávala pro intelektuály stále nepřijatelnější.